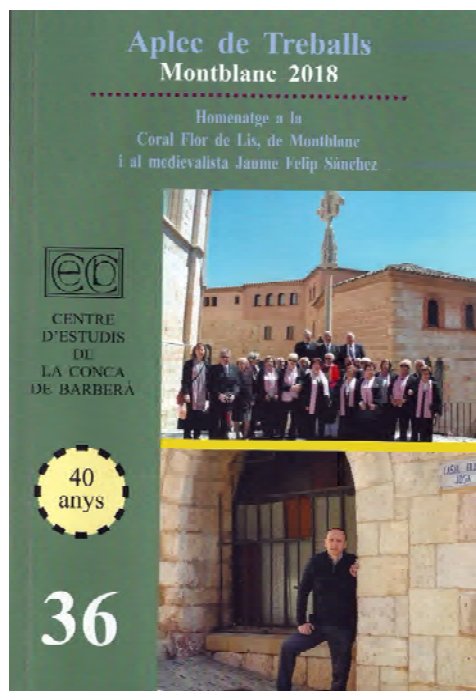

Aplec de Treballs, (Montblanc),
Centre d'Estudis de la Conca de Barberà,
36 (2018), 304 p.

El darrer número de la revista anual del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, fou presentat al Museu Comarcal el dia deu de novembre de 2018, en un acte públic que commemorava el 40è aniversari de la fundació de l'entitat (1978-2018). Aquesta efemèride és l'eix de la primera part del volum, on prèvia una salutació oficial de l'alcalde de l'Ajuntament de Montblanc, diversos membres actius fan una glossa per evocar la trajectòria del centre, comença el seu president amb una valoració general del treball realitzat per la cultura de la comarca durant les quatre dècades, segueix Josep Santesmases Ollé, en nom de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, per destacar el paper dels centres en el compromís del manteniment de la identitat del país des de la base, salvaguardant i potenciant la llengua catalana, a més de recuperar el nostre passat, amb la implicació ineludible amb el territori més immediat. Maties Solé Maseras, explica l'origen i primers passos de l'associació al redós del Museu-Arxiu de Montblanc

(creat el 1958), continuen els textos de les experiències personals de Josep M. Sans Travé, Josep M. Porta Balanyà, Andreu Mayayo Artal, Valentí Gual Vilà i Xavier Garcia Pujades. Tampoc hi manca la biografia d'un dels homenatjats, el medievalista Jaume Felip Sánchez i la història de la Coral Flor de Lis de Montblanc. El contingut acadèmic de la publicació el conformen una desena d'articles de diversa temàtica i cronologia. El primer és de l'esmentat Jaume Felip i versa sobre l'estança a Montblanc del canonge i jurista Azzo de Lambertazzi, natural de Bolonya, per a regir l'escola de gramàtica i l'emissió d'una lletra de canvi l'any 1333, en el treball d'adjunten les transcripcions de nombrosos documents procedents de l'Arxiu Reial de Catalunya; Josep M. Grau estudia la propietat de la terra i els conreus de Prenafeta segons el capbreu de 1698, tant en mans de montblanquins, com d'autòctons, les diferències entre els dos tipus de terratinents són molt evidents, en el primer cas predomina la vinya i en el segon la sembradura, és a dir uns produeixen per a comercialitzar i altres per autosubsistència. L'arxiver Joan M. Quijada Bosch, realitza la transcripció acurada de la consuetud de la parròquia de Vallclara (s. XVIII-XX), on s'especifiquen les obres a l'església i rectoria, les deixes testamentàries, les rogatives i les predicacions, sense oblidar els conflictes habituals entre el rector, les autoritats municipals i els feligresos, tot una mostra de la situació precària de moltes parròquies rurals, amb uns comportaments que valdria la pena comparar amb altres diòcesis catalanes. Josep M. Contijoch Casanoves, comenta les memòries del soldat montblanquí Jaume Civit Solé a la Batalla de l'Ebre i les estratègies seguides per salvaguardar la seva vida. L'apartat de la Història de l'Art l'enceta novament Jaume Felip, el qual intenta cercar una autoria comuna per a diferents Mare de Déus de la Segarra i l'Urgell, amb la de la Creu Verda de Montblanc, la darrera datada en el darrer quart del segle XIII. Damià Amorós i Joan

Yeguas, en una línia similar estableixen les similituds de les obres escultòriques realitzades al Castell de Solivella, Santuari del Tallat i Monestir de Poblet que assignen a un escultor anònim, que ells denominen com a mestre del Tallat entre els anys 1475-1510; Carles Dorico Aluges aporta notícies inèdites dels escultors Antoni Costa, de Berga i Francisco de Voge, de Madrid-Tarragona, constructors del retaule barroc de l'altar major de Santa Maria de Montblanc (segle XVIII). En l'arxivística, Àlex Rebollo Sánchez, inventaria les imatges fotogràfiques referides a la Conca de Barberà, incloses en el fons de Francesc Brunet Recasens, conservat a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Francesc Fàbregas Bonet, glossa els 25 anys del setmanari *Nova Conca* i la incidència que ha tingut en el sistema comunicatiu local i comarcal. La secció habitual "Coneguem el nostre patrimoni", la redacta la Dra. tarragonina Sofia Mata de la Cruz, que en aquesta ocasió mostra l'obra musical que el frare franciscà Francesc Dalmau, realitzà pel Monestir de Poblet entre 1719-1720. Finalment Jaume Felip redacta una sentida necològica de l'historiador Jaume Riera Sans (1941-2018) i una recordança del seu oncle J. Sánchez Real. Maria Porter Moix fa el mateix amb el seu pare, el llibreter Josep Porter Rovira (1901-1999). No hi manca l'habitual bibliografia i una extensa relació d'activitats del CECB de l'any anterior. Novament cal agrair la col·laboració dels autors, dels socis i administracions, en el manteniment de la publicació i el desig que l'esforç de tots, sigui profitós i útil, estem en uns moments de transició tècnològica, on les revistes conviuen amb els models tradicionals de paper i els nous suports digitals, uns canvis progressius que s'assumeixen amb incertesa, per a no deixar al marge a les persones que no poden seguir les transformacions.

Josep M. Grau Pujol

Ramon Muntanyola [Llorach], *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*, Barcelona, 2017, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. I, 390 p. i vol. II, 352 p. Nova edició ampliada a cura de Josep Massot Muntaner, Col·lecció Abat Oliba, núm. 303-304, amb coedició amb l'Ajuntament de l'Espluga de Francolí.

De vegades el destí fa coincidir persones en un mateix pla dins el marc de la història, és el cas del cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer, nascut a Cambrils l'octubre de 1868 i Mn. Ramon Muntanyola, nascut a l'Espluga de Francolí l'abril de 1917. No s'entén un sense l'altre. Muntanyola va quedar captivat per la personalitat del cardenal Vidal, per la seva història, per les seves vivències, pel seu caràcter, per les seves idees. Tots dos compartien pensaments i una forma concreta de veure i viure la realitat social que els envoltava. El nexa d'unió entre ells dos va quedar materialitzat el 1970 a través d'una publicació que els mantindria relacionats i inseparables per sempre, "*Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*". Biògraf i biografat quedarien fusionats a partir d'aquell moment. El

treball biogràfic li va ser encarregat a Muntanyola per un grup de sacerdots en motiu de la celebració del centenari del naixement del cardenal Vidal i Barraquer.

Probablement en aquell moment no preveien la transcendència que tindria aquesta biografia, que ben aviat es va convertir en una referència imprescindible per conèixer la vida del prelat, però també per conèixer la història d'una etapa fosca i convulsa del nostre país. En poc temps es van assolir tres edicions catalanes i una en castellà. Això demostra que el cardenal Vidal i Barraquer era, malgrat el pas dels anys, una persona admirada i reconeguda per la societat catalana. Cal també contextualitzar el moment, a final dels anys 60, encara en plena dictadura franquista, per valorar en la seva dimensió l'obra de Muntanyola.

Ara, en motiu de la commemoració del centenari del seu naixement (2017) i del 150è aniversari del naixement del cardenal Vidal i Barraquer (2018), la Comissió del biògraf ha volgut recuperar aquell interessantíssim treball, amb una magnífica i rigorosa actualització que completa l'obra original i que ha anat a cura del pare Josep Massot i Muntaner i editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat, dividida en dos volums, el primer, comprèn des de la infantesa i la joventut del cardenal fins al 1936, i el segon, des de l'inici de la guerra civil fins a la seva mort, el 13 de setembre de 1943.

En aquest sentit s'ha fet una aposta ferma, valenta, decidida, i sobretot necessària, per recuperar el llibre de referència del cardenal Vidal i Barraquer, el cardenal de la pau, com va immortalitzar el seu biògraf Mn. Ramon Muntanyola. És una magnífica iniciativa que permet mantenir viu permanentment el relat d'una part de la nostra història i que ens marca un camí a seguir, una guia de valors en desús, que s'han anat diluint en el temps, com són la generositat, el perdó, el diàleg, la coherència, la justícia o el sacrifici.

Francesc d'Assís Vidal i Barraquer representa i és la icona d'aquests valors. Cal recuperar la seva memòria a través d'aquesta publicació. Tot i els anys que han passat, el missatge del cardenal Vidal, expressat a través del seu biògraf, segueix sent actual, malauradament massa actual i vigent en alguns aspectes.

Ens cal, doncs, llegir o rellegir "*Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*" per conèixer el passat i entendre les circumstàncies en les quals es va desenvolupar la seva vida, però també per intentar entendre millor el present, de vegades amb excessives coincidències amb el passat.

Vidal i Barraquer i Muntanyola són dos noms que han quedat íntimament lligats, units, són indissociables, no es pot parlar d'un sense l'altre, són fruit d'una fusió que es propaga a través del llibre. Són dos mons paral·lels.

Al cardenal Vidal i Barraquer se'l va voler silenciar, se'l va perseguir, se'l va insultar i difamar per no voler seguir el dictats imposats per uns règims totalitaris, primer amb Primo de Rivera i després amb Franco, però molt sovint aquests grans silencis van tenir un gran ressò. Vidal era temut per la paraula, per la potència del seu discurs coherent, nítid, per l'expressió d'un pensament que s'avançava al seu temps. Ara, en aquesta commemoració, tenim l'oportunitat i l'obligació de donar-li aquella veu que va voler ser apagada. Després de mig segle des del primer resum biogràfic de Muntanyola, calia renovar i refrescar aquesta part de la història viscuda en primera persona per una figura transcendental de l'Església, però també de la societat, com va ser el nostre cardenal. Una figura que, malgrat els entrebancs que va trobar a la seva terra, va jugar un paper fonamental en les decisions vaticanes, on fou sempre escoltat i respectat. Secretaris d'Estat i Papes buscaven el seu consell i, malgrat haver de viure a l'exili, mai va perdre la titularitat de la Tarraconense.

Estem davant d'un home excepcional, de dimensió universal, promotor de canvis importants, especialment en la relació entre l'Església i l'Estat. Aquesta es deu a la societat, pensava, i no als respectius governs de torn. No volia que la caiguda d'un règim arrossegés i fes caure també una Església que s'havia de mantenir independent, fidel al seu poble. Aquest fou sempre un dels seus principis. Franco volia controlar-la plenament, dominar-la, associar-la al seu règim dictatorial, fins al punt de ser ell qui decidia els bisbes.

Amb Vidal i Barraquer sempre hi va trobar un important obstacle, un opositor, una persona amb les idees molt clares, amb una formació sòlida, defensor de la seva gran família religiosa i dels seus feligresos, de la seva societat. Defensor també de la llengua catalana com a llengua vehicular de l'Església, partidari de la separació de poders. Una persona amb fortes conviccions, que es devia al poble, en contraposició a un règim totalitari i dictatorial que volia instrumentalitzar-la en benefici propi. Per això, també, el cardenal es va negar a signar la famosa carta dels bisbes espanyols a tot el món donant suport al govern de Franco. Per això, també, per mantenir aquesta actitud ferma, valenta, decidida i arriscada, va haver de fugir de la seva diòcesi que tant estimava, i també del seu país, on tenia les seves arrels i d'on era i se'n sentia el seu pastor.

Finalment morí a l'exili, allunyat dels seus, impedit de tornar a la seva terra. Franco va guanyar la guerra, però no va superar la seva gran derrota davant el cardenal de la pau, i aquesta gran frustració el va acompanyar fins al final dels seus dies. No va permetre que el cardenal tornés, ni viu ni mort, fins que el 1978, i gràcies a un nombrós grup de persones representatives de la societat civil i eclesiàstica, encapçalats i impulsats per l'arquebisbe Josep Pont i Gol, va aconseguir fer realitat la seva última voluntat testamentària, tornar a la seu catedralícia de Tarragona i ser enterrat

definitivament a la capella de sant Fructuós. Ara el seu pensament segueix viu entre nosaltres.

Els mons dels dos clergues segueixen en paral·lel, la tenacitat i l'esperit investigador de Muntanyola es va activar gràcies al carisma del cardenal, més si tenim en compte que era sobretot un poeta i que, més enllà de la literatura que hi ha en la biografia, va fer una ingent tasca de recerca documental que va saber traslladar amb un llenguatge precís però proper a qualsevol lector.

Josep M. Panicello Hernández
Comissionat de
l'Any Cardenal Vidal i Barraquer

Joan Vernet Borràs: **Els debats polítics i socials a la premsa de Reus durant el Sexenni Democràtic (1868-1874)** ["Pròleg" de Josep M. Roig Rosich], Edicions del Centre de Lectura, Reus 2019, 261 p.

No és gens fàcil d'establir un model d'anàlisi pel que fa al context ideològic d'un període històric determinat. La premsa és un recurs fonamental per

a concretar posicionaments davant conjuntures polítiques. Sens dubte, doncs, que el Sexenni (1868-1874) –marcà una delimitació quant a la irrupció d'un nou tipus de premsa, progressivament de més abast- considerat per les bases republicanes, com a revolucionari, ofereix motius de reflexió de base per a situar polítiques dutes a terme -en un moment de crisi objectiva d'un règim monàrquic- a través del polièdric republicanisme vuitcentista.

La recerca sistemàtica de Vernet Borràs (Vandellòs, 1942), que compta amb un altre estudi homònim aplicat al poble de la Selva del Camp,¹ aporta –altre cop la història local com a pedra de toc per als estudis d'abast general- una visió general de la dinàmica política reflectida en els debats de la premsa local en el marc del Sexenni Democràtic. Es tracta d'un exhaustiu estudi de totes les publicacions reusenques del moment, el qual concreta actituds ideològiques davant qüestions sorgides en un cicle polític lampedusià (canvi continuista).

El que evidencia primordialment l'estudi que ens ocupa –degudament introduït pel panorama de publicacions entre 1856 i 1868, i les consegüents restriccions de llibertat d'opinió que s'hi establiren- és la configuració -en clau de missatge periodístic- d'un doble espai polític hegemònic adscrit a les elits, que no superà el turnisme que articulà el parlamentarisme de la Restauració. Explica el perquè de la crisi final del republicanisme, atesa la substitució de l'organització popular (Juntes revolucionàries) per una estratègia institucional.

L'obrisme reusenc, tan ben contextualitzat per Albert Arnavat, situat a l'entorn de l'Associació Internacional de Treballadors, tenia una dinàmica autònoma, per bé que volia ser instrumentalitzada en ocasions decisives pels conservadors locals del *Diario de Reus*, a fi de causar una crisi interna en l'espai republicà.

Ara bé, el que cal destacar de la recerca de Joan Vernet és el bastiment d'una tipologia que contextualitza ideològicament cada capçalera que pren part en els debats polítics de l'època analitzada.

Premsa -conservadora, republicana possibilista i federal, ateneista i satírica-, que constitueix el marc de socialització d'idees que abastaven sectors limitats de població, atès l'analfabetisme hegemònic imperant. Amb tot, aquest paisatge informatiu permet d'ultrapassar el missatge dels diaris i revistes i copsar, amb detall, la concepció de la realitat i la formulació de codis culturals que caracteritzaven cada àmbit de debat polític. Aquest "sistema" d'opinió bastit pel conjunt d'aquestes capçaleres permet, d'altra banda, formular un model de cultures polítiques extrapolables al conjunt de sectors conservadors, monàrquics i republicans del Principat.

Amb la lectura de la capçalera principal dels republicans federals, *La Redención del Pueblo*, hom pot fer-se cabal de quins n'eren els referents fonamentals: més reforma que no pas revolució. Josep Güell i Mercadé, còpula d'aquesta publicació, representa el lideratge dels republicans reusencs. La part contrària, la conservadora i monàrquica, resta ben delimitada amb iniciatives periodístiques –*El Crepúsculo* (1868-1869)- de Marià Pons, del qual caldria una biografia. I com a rerefons, dues plataformes cabdals: *Diario de Reus*, amb dues etapes de publicació (1844 i 1859), i la revista *El Eco del Centro de Lectura* -i el portaveu liberal *El Porvenir*-, per bé que modulada en part per idees que orbitaven entorn dels republicans. Güell i Pons són els principals representants dels dos camps polítics contendents: republicans i conservadors (sota diverses concepcions tàctiques).

Vernet aporta, doncs, no únicament un estudi aprofundit de cada publicació, sinó que hi estableix àmbits d'influència. Podem dir que els debats polítics detallats al capítol sisè de la recerca és un reflex de tot un ambient que resta ben detallat a través de la premsa, que alhora esdevé mitjà i objecte d'estudi.

L'obra recull dos darrers capítols que, tal vegada, demanarien una recerca autònoma: a) la percepció de la polaritat entre Reus i Tarragona, reflex d'una mentalitat

que competia per l'hegemonia provincial, i b) la concepció sociolingüística del conjunt de la premsa dels republicans –de Güell i Mercadé (per bé que hi mostra una evolució vers el 1900). Aquesta matriu es definia davant la Renaixença, en certa polèmica amb Antoni de Bofarull i el liberal Víctor Balaguer.

Ara bé, no ha d'estranyar gens la relació, establerta pels republicans, entre ús de la llengua (català) i la formació d'una idealitat que se'n derivava, entesa com a contrària l'avenç -vinculada a una associació entre orígens de la Renaixença (singularitzada en els Jocs Florals) i l'historicisme, o el passatisme. El Republicanisme reusenc de l'època, a l'alba de les primeres associacions patriòtiques com la Jove Catalunya (1870), assumia un nítid patriotisme espanyol (més que no pas espanyolisme), fonamentat en una certa crítica a la identitat entre 'Espanya' i 'Castella', i a la reivindicació, com a referent territorial federal, dels models d'organització territorials preexistents (i.e: l'Antiga Corona d'Aragó, commemorada en el Pacte de Tortosa de 1869).² No hi ha, doncs, cap marge per a la "sorpresa": caldria esperar fins als republicans titllats d'intrasigents, acabdillats per Valentí Almirall i *Lo Diari Catalá* (1879-1881) per a localitzar un republicanisme associat a la vindicació política de Catalunya, enllà del provincialisme.

Aquest estudi, que d'ara endavant esdevindrà referent en la temàtica que s'hi analitza, evidencia amb claredat –i com concreta el seu autor-, que la premsa d'aleshores, explicitava posicionaments tàctics, molt condicionats pels cicles electorals (eleccions de 1869 i 1873) i establia fonamentalment un patró de discurs ideològic. Discurs que Joan Vernet hauria de continuar estudiant a l'hora de determinar-hi influències de corrents de pensament europeus.

Com a complement, la recerca aporta dos blocs d'annexos, plenament justificats: d'una banda, la reproducció (raonada) d'un llistat d'impressors i la periodització rigorosa de tota la premsa analitzada;

de l'altra, la documentació adreçada a donar a conèixer epístoles entre direccions de capçaleres de signe polític contrari i informes (inèdits) sobre la premsa republicana a Reus, del tot útils per a conèixer esclatxes al voltant dels redactors.

Xavier Ferré Trill

Notes

- 1.- Joan Vernet i Borràs: *Apestectes i processos electorals a la Selva del Camp durant el Sexenni Democràtic: (1868-1874)*, Ajuntament de la Selva del Camp, la Selva del Camp, 2013, 176 p.
- 2.- És en aquest context teòric que cal situar l'article "territorial", de *La Redención del Pueblo* de 1871, reproduït per Vernet a les pàgines 229 i 230.

Xavier Garcia Pujades, *Homenots del Sud. Quarta Sèrie*,

Tarragona, 2018, 312 p.

Per Sant Jordi, vaig editar el quart volum d' "Homenots del Sud" (Silva editorial, de Tarragona, que dirigeix Manuel Rivera), format per trenta retrats literaris de persones de les terres de Tarragona i de l'Ebre, entre els quals, pel que fa a la Conca de Barberà, el pintor arrelat a Barberà, Enric Adserà Riba i l'historiador montblanquí Josep M. Grau Pujol, president del Centre d'Estudis de la Conca.

La meua idea, vers el 1990-91, en iniciar aquesta sèrie de retrats i converses (unes 200 en total, fins ara), publicades primer als diaris tarragonins i després recollides en llibres, va ser tractar de posar en relleu la vida i obra de diverses personalitats de les comarques del sud de Catalunya que, al llarg dels temps, havien tingut –i continuen tenint- un paper determinant en la construcció social del nostre país en diversos camps: cultura, història, arts i literatura, sindicalisme agrari, reivindicacions ecològiques, activisme polític, etc.

Uns homes i dones, de totes les edats i estrats socials, nascuts en aquestes terres o que hi estan relacionats, que s'hi mantenen vivint i actuant o que ho fan des de fora dels àmbits nats, una gent de visió àmplia, però localment i comarcalment arrelada, ben coneguts en els àmbits respectius, però poc o gens mediàtics a Barcelona, una gent, dic, que em semblen els prototipus del compromís de catalanitat i justícia social arreu del territori, actuant des de les bases populars per a incrementar la consciència general enfront de les arbitrietats dels poders, de tots.

En la meua ja llarga trajectòria periodística, he conegut aquests homenots del sud, on he vist reflectides aquestes característiques de fidelitat i tenacitat per a fer un món millor, adobades per uns caràcters humans fets del millor de l'espècie: lleialtat, sinceritat, continuïtat, humor i ironia.

Aquest conjunt de factors –interns i externs, personals i col·lectius, lligats a les seves biografies i als seus entorns- és el que m'ha agradat reflectir en aquests retrats i converses que he mantingut amb ells, fruit d'una coneixença de molts anys en molts casos, amb la qual cosa he pogut traçar l'evolució de les vides respectives.

En aquesta quarta sèrie, i pel conjunt de les Terres de l'Ebre, escric sobre els pintors i professors Jaume Rocamora, Leonardo Escoda, Albert Fabà i Manuel Marqués, sobre el professor i filòsof Sisco Lahosa, el periodista Josep Baubí, el poeta Andreu Subirats, el col·leccionista i expert de la Batalla de l'Ebre, Pere Sanz, el músic Rossend Aymí, l'historiador mossèn Josep Alanyà, el director teatral Xavier Aragó, el pescador del delta Ramon Carles o els activistes de la pagesia, Josep Olivas, i Cosme Guinau, al Priorat.

Respecte a les terres del Camp de Tarragona, em refereixo al llibreter i activista cultural i polític Ramon Marrugat, també de Fonxo Blanc, des d'Altafulla, i del novel·lista Gerard Salvat, d'Alforja, de l'escriptor Joan Cavallé, d'Alcover, i, entre d'altres, del pedagog Joan Jané, divulgador, al Baix Penedès, de l'escultor Josep Cañas, del qual ja havia parlat en el primer dels volums d'aquesta sèrie, el 1994.

En fi, una extensa relació de noms, fets, paisatges i circumstàncies que, al llarg dels anys, conformen unes vivències, sentiments i experiències que vaig creure que no s'havien de perdre.

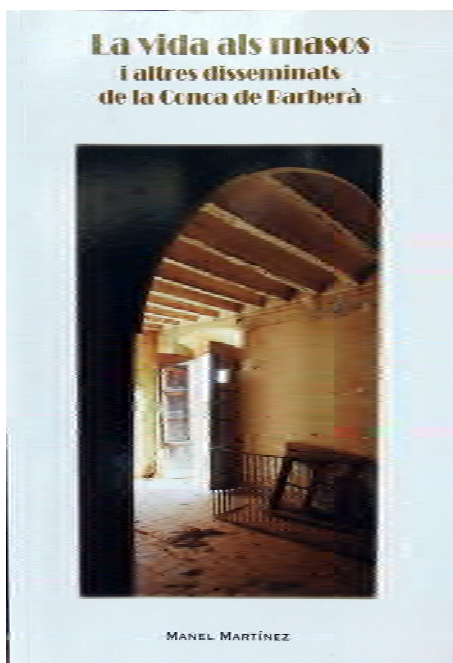
He abordat, per tant, personalitats de totes les comarques de Tarragona, de nord a sud i d'est a oest, i la Conca de Barberà, en els quatre volums que porto publicats, diria que hi surt ben reflectida: de Josep Porter Rovira i Rovira a Maties Solé Maseras, de Valentí Gual Vilà a Andreu Mayayo Artal, de Joan Fuguet Sans a Joan Casamitjana Fabregat, de Carles Andreu i Abelló al monjo de Poblet, Albert M. Berenguer, etc.

És un plaer haver-ho fet i, així, contribuït a fer més conegudes les vides i treballs d'aquestes diverses generacions de catalans del sud que després de la guerra –i en alguns casos des d'abans- van saber fer-se dignes de la continuïtat històrica de la nostra batalla pels millors anhels humans.

Xavier Garcia Pujades

Manel Martínez García

La vida als masos i altres disseminats de la Conca de Barberà, Montblanc, 2018. 255 p.

L'àmbit geogràfic de l'estudi és la Conca històrica amb els municipis de Barberà de la Conca, Blancafort, l'Espluga de Francolí, Forès, Montblanc, Pira, Rocafort de Queralt, Sarraí, Solivella, Vallclara, Vilaverd i Vimbodí i Poblet. A aquests dotze municipis, cal afegir-hi els de Montbrió de la Marca i Rojals que foren municipis propis durant bona part del període establert.

El llibre podem dir que consta de dues parts. La primera, on es fa esment sobre alguns fets històrics relacionats o que han tingut incidència sobre els Masos i la població disseminada, especialment durant els cent anys que abraça l'estudi. També s'explica com es va arribar a organitzar l'habitatge disseminat, a partir dels padrons municipals i els censos de població. I, on trobem un recull de fins a 298 hàbitats documentats com espais habitats dins el període de 100 anys (1860-1960). La major part d'aquests hàbitats són masos (131), però també contempla els molins, les cases dels llogarets de la Barceloneta, la Bartra, els Cogullons, el Pinetell, Prenafeta i Rojalons, les casetes i estacions del ferrocarril, les ermites, les

cases dels peons caminers, els hostals, els establiments turístics, les indústries, els corrals i les cases forestals.

La segona part del llibre tracta sobre la vida als masos i en altres disseminats a partir de diferents entrevistes realitzades a persones que van habitar en alguns d'aquells hàbitats. En aquesta part del llibre ens transcriuen les respostes donades per les persones entrevistades a un seguit de preguntes concretes sobre diferents apartats: la casa o masia, quina era l'estança principal i on es feia més la vida de cada dia, quins mobles hi solia haver, com il·luminaven les estances, com s'escalfaven a l'hivern o si les parets estaven pintades o decorades, i també quines altres dependències del mas hi havia i d'on obtenien l'aigua. El menjar i els aliments, especialment sobre l'existència de forn de pa i si feien pa, així com a quin molí es portava el gra per fer farina. També sobre les diferents maneres de conservar els aliments. Sobre la roba que s'usava i com la rentaven, i també sobre la higiene personal. També preguntes relacionades amb les collites, les feines al camp, els horts, l'aigua per regar, el cicle de la lluna i altres treballs a jornal o artesans. Preguntes sobre religiositat, creences, senyals del temps, relacions socials i festes. Si anaven a escola, i sobre els jocs i si tenien llibres de lectura. També sobre els animals de pastura: els de consum propi (especialment la matança del porc) i els animals de treball. Sobre les plantes medicinals o per cuinar. Els bolets. Les abelles i la mel. Si tenien records de la Guerra Civil. Les relacions amb la Guàrdia Civil i si van tenir contacte amb els maquis. Sobre els venedors ambulants, els compradors i els marxants. Als masovers també se'ls preguntava per les condicions contractuals i les seves relacions amb els amos. I finalment, també sobre com feien els desplaçaments.

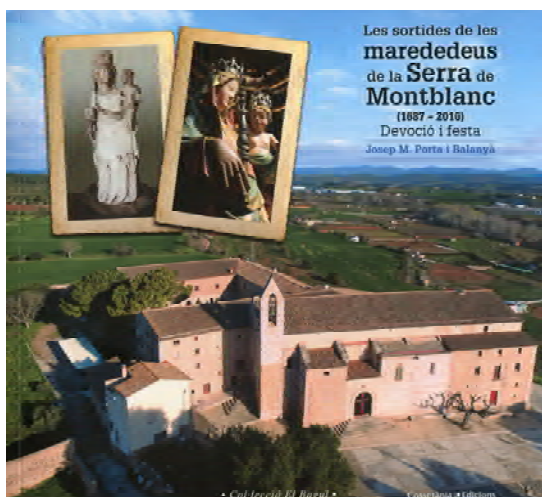
També hi ha un apartat sobre la fidelització i mobilitat dels masovers i sobre alguns exemples de famílies de propietaris i masovers.

Redacció

Josep M. Porta i Balanyà

Les sortides de les marededeus de la Serra de Montblanc (1687-2016). Devoció i festa,

Cossetània Edicions. Col·lecció El Bagul, 17, Valls 2108. 155 p.

Aquesta obra compta amb un pòrtic de Josep Andreu i Domingo, alcalde de Montblanc, i un pròleg de Toni Cartanyà i Moix, president de la Comissió de Festes de la Serra de 2016.

Té el seu origen en la xerrada inaugural que Josep M. Porta i Balanyà va fer en el Cicle de conferències de les Festes de la Serra el 23 de gener de 2016. L'autor, amb la confecció d'aquest llibre ha pretès divulgar uns fets i realitzar un relat històric sobre la patrona de la Serra, com un dels principals fonaments de cohesió del montblanquinisme. Tot i que, aquest treball, d'un alt rigor històric, té la necessària funció social a partir del plantejament que fa d'una de les celebracions més emblemàtiques de la vila ducal: les festes extraordinàries de la Serra, que sempre han agermanat a tots els montblanquins com a comunitat, als de la vila i als que viuen fora.

Referent a l'estructura del llibre s'ofereix, intencionadament, un triple nivell de lectura. Un primer, lògicament, consisteix en el text en si mateix. Un segon, el formen les notes a peu de pàgina que, com sempre, recullen les necessàries citacions

documentals, bibliogràfiques i hemerogràfiques; però que també amplien el text d'una forma més aprofundida. Aquestes són més nombroses en el capítol dedicat a la Guerra del Francès i a les festes de 1816. I, un tercer nivell, es correspon a les fotografies amb els seus peus. Unes fotografies, on hi tenen un pes important les antigues i les reproduccions de documents i d'obres impreses.

Per altra banda, al llarg del llibre, tant en el text com en les notes, Josep M. Porta ha volgut atorgar un clar protagonisme als autors dels fets, dels esdeveniments i dels moments històrics que desenvolupa. Per tant, en el relat descriptiu se succeeixen nombroses citacions textuais, ja siguin en català o en castellà; per així donar una rellevància notòria a la documentació de primera mà; però també a la impresa, sobretot a la premsa de caràcter local i comarcal, a manera d'homenatge als nostres avantpassats.

L'advocació a la Mare de Déu de la Serra és l'única a Catalunya que està (o estava) desdoblada en tres imatges, en un mateix monestir i en un mateix presbiteri. L'antiga Creu Verda, que segons conta la tradició va obrar molts miracles; la imatge gran o titular que deuria ser cisellada entre 1314 i 1324, i la imatge petita, que fou confeccionada a la segona meitat del segle XVII per tal de traslladar-la processionalment i venerar-la pels carrers de Montblanc amb motiu de les rogatives, pregàries públiques i accions de gràcies.

En primer lloc Josep M. Porta fa una breu anàlisi de les imatges gran i de la petita de la Serra. Pel que fa a la primera, qualificada pel canonge Ramon Sabaté "com la santíssima duquesa de Montblanc", es descriu la coneguda llegenda de la seva arribada, de camí o de retorn a Saragossa, i la seva possible autoria (de Pere de Bonull o de Francesc de Montflorit). Va ser una de les primeres imatges que es veien dretes i amb una cara semblant al rostre humà; molt diferent de les romàniques. I, tal com diu Francesca Español, també fou la primera

escultura mariana registrada a la península ibèrica en la qual el Fill corona a la Mare, fet que esdevindrà un prototip molt imitat.

La imatge petita feia 32 cm i era d'alabastre. A l'inici de la Guerra Civil, el 1936, va ser convenientment amagada i, malauradament, en finalitzar la contesa va desaparèixer i "un mantell misteriós n'encobrí la desaparició".

En el capítol de Les sortides de la Mare de Déu petita, l'autor detalla a bastament el procediment i el recorregut de les processons de baixada i de retorn de la imatge. Després ja passa a analitzar, any per any, les sortides documentades entre 1687 i 1924, algunes de les quals fins ara eren desconegudes. Aquestes foren un total de trenta-cinc, vint-i-una de les quals ho van ser per implorar la pluja davant dels periòdics eixuts.

És del tot curiós l'apartat que tracta de les controvèrsies entre el plebà Blai Navarro (qui fins i tot arriba a segrestar la imatge) i l'Ajuntament montblanquí originades per la convocatòria, pel desenvolupament de les rogatives i pels emoluments que havia de percebre la Comunitat de Preveres, tots els quals anaven a càrrec de l'erari del consistori. Les controvèrsies ja venien d'abans de 1783 i no es resoldran fins a la intervenció personal de l'arquebisbe Francesc d'Armanyà l'any 1788, mitjançant la publicació d'un Decret en el qual abonarà, en bona part, les pretensions de l'Ajuntament.

Per altra banda, també tracta la pretesa destrucció de la Mare de Déu "en mil pedaços" el 1835. L'autor, malgrat el que sempre s'ha dit, constata que aquesta no hauria succeït realment, atesa la prospecció efectuada amb el georadar el 2015, amb la qual es va demostrar que l'estructura del cos de la imatge mai es va trencar.

En el següent capítol, el que havia de ser el tema central de la conferència i que donà origen al llibre, descriu els estralls de la Guerra del Francès provocats al monestir i les posteriors les Festes de

1816. En ell, tot seguint l'opuscle editat el 1817 pel frare mercedari Pere Nolasc Casanovas, explica amb tot detall la sortida precipitada de la imatge gran el dia 2 de maig de 1811, amb la coneguda ajuda del sapador francès; la restauració del monestir mitjançant el benefici d'una rifa, on inclou el contracte que signà l'escultor Ramon Belart per a la construcció del retaule de l'altar major i les grans festes que tingueren lloc l'agost de 1816, amb el retorn de la imatge gran. Aquestes foren el fonament històric perquè el 2016 se celebressin les festes del seu bicentenari. Segons la crònica, resultaren molt lluïdes i tot Montblanc quedà engalanat, amb la celebració de dues grans processons i amb la presència d'una gran gernació. Com a curiositat, dona a conèixer que els nostres avantpassats gaudien d'allò més amb les "lluminàries", amb unes cites molt definitòries, com quan es diu que "calles y plazas parecían un incendio", que "la Serra (es refereix a la placeta) parecía un Etna" i que els castells de focs duraren més de mitja hora.

El següent capítol fa referència a les sortides de la imatge gran, amb deu de documentades. Aquestes, a diferència de les de la petita, i llevat de les de 1811 i de 1835, totes elles foren degudes a celebracions, que tenen el seu inici en la Coronació Canònica de la imatge gran el 1906. Posteriorment passa a descriure més sintèticament, les commemoracions amb motiu de la Coronació Canònica, tot explicant que els anys 1916 i 1926 es volgueren fer festes decennals, però que, per les circumstàncies dels moments, per problemes econòmics i per manca de liquiditat, aquestes solament adquiriren un caire eminentment religiós.

En relació directa amb el tema d'aquestes celebracions, l'historiador montblanquí descriu les propostes del canvi de dates de celebració de la Festa Major; amb la idea, sempre recurrent, d'unificar la festa oficial, que se celebrava el Diumenge després de l'Ascensió (a final de maig o

a principis de juny) en honor a Sant Macià, amb la popular (pel barri de Sant Miquel). Però, no serà fins al 1926 quan s'endegarà la proposta que finalment tindrà èxit. Serà quan es produeix una comunió d'interessos per unir les festes religioses amb l'oficial i la popular, de la mobilització de les forces vives i de les institucions i de la societat local, sempre tenint en compte el sentit del vot popular. Mitjançant un vot de poble o referèndum a la població efectuat el novembre de 1930, es traspasarà a la festivitat de la Mare de Déu, al 8 i 9 de setembre. Amb l'al·licient, que si els caps de casa hi votaven favorablement, l'any següent, el 1931, es faria festa grossa amb motiu dels 25 anys de la Coronació Canònica. I és aquí, i en aquest moment, quan s'inicia la commemoració de la Coronació cada vint-i-cinc anys.

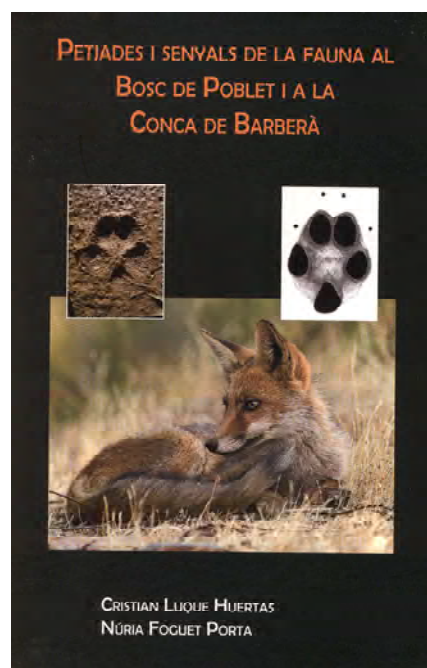
A vegades es diu que la història es repeteix. Si en els seus inicis, i durant dues dècades, les festes commemoratives de la Coronació Canònica de la Mare de Déu de la Serra, van ser, i els nostres avantpassats volien celebrar-les, cada deu anys, el 1916 i el 1926; la nostra generació, per una o altra circumstància, ja porta trenta anys fent festes extraordinàries amb una periodicitat decennal: el 1996, el 2006 i el 2016.

A resultes de l'anàlisi de la documentació històrica i d'aquesta realitat, Josep M. Porta planteja la possibilitat d'obrir un debat ciutadà sobre la periodicitat en la celebració d'aquestes commemoracions: de fer-les cada vint-i-cinc anys o de reconvertir-les en decennals. Un embat que l'alcalde de Montblanc agraeix en el pròleg amb els següents termes: "vull ser clar i sincer: sóc partidari que es realitzin cada deu anys"; alhora que es compromet a proposar, "com a alcalde de la ducal vila de Montblanc, demanar a l'opinió ciutadana, com ja va fer l'Ajuntament de 1930, si penseu que: Les Festes de la Mare de Déu de la Serra haurien de ser cada deu anys o cada vint-i-cinc?".

El llibre, com és normatiu, finalitza amb la relació de les fonts documentals, hemerogràfiques i bibliogràfiques utilitzades. La relació no és del tot exhaustiva, però s'inclouen algunes cròniques, petits articles i notes d'arxiu o històriques publicats a les revistes d'àmbit local i comarcal, els quals són potser més desconeguts; per bé que, molts d'ells, una vegada digitalitzats pel personal de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, ja són consultables a Internet mitjançant la pàgina web <http://cultura.gencat.cat/arxius/accb>.

Núria Vilà i Ninot

Cristian Luque Huertas- Núria Foguet Porta, *Petjades i senyals de la fauna al Bosc de Poblet i a la Conca de Barberà*, Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà, Montblanc, 2015, 260 p.

Aquesta pretén ésser la primera guia en català que ens ajudi a identificar les diferents empremtes que deixa la fauna en el seu dia a dia i que qualsevol afeccionat a la natura (indiferentment de si és principiant o un naturalista expert), pot trobar en les seves sortides al camp.

El contingut del llibre és divers, es parla dels diversos grups de vertebrats terrestres: mamífers, ambfíbils i rèptils i també dels ocells més comuns.

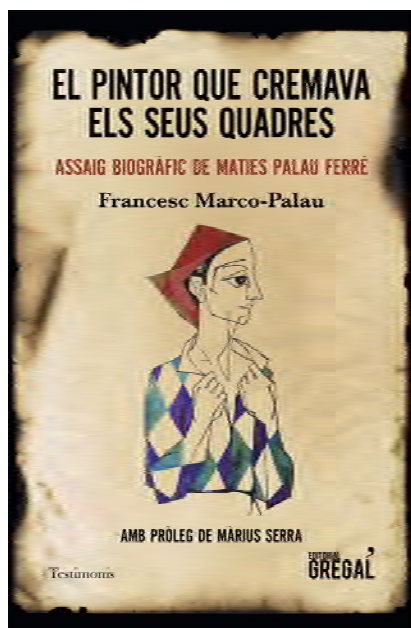
Cada espècie d'animal té una fitxa descriptiva, amb l'hàbitat, l'aliment i el comportament respectiu, acompanyat de nombroses imatges tant de la pròpia espècie com de les seves senyals, ja siguin petjades, plomes, excrements, restes de menjar, etc.

A més, cada grup faunístic té un annex. El dels mamífers versa sobre petjades, per les aus en trobem de plomes (amb les seves respectives mides), excrements, egagròpiles, nius, etc. Pels ambfíbils també hi figuren les seves petjades i finalment, pels rèptils hi ha les claus per diferenciar les mudes de diferents espècies de serp.

Redacció

Francesc Marco-Palau. ***El pintor que cremava els seus quadres. Assaig biogràfic de Maties Palau Ferré***

Barcelona, 2019, 160 p.

Maties Palau Ferré (Montblanc, 1921-2000), va protagonitzar un dels plets judicials de l'àmbit

artístic més recordats de la dècada dels setanta. En tornar de París, la seva exitosa trajectòria vital i artística s'estroncà pels contractes que signa amb un marxant i que, a partir de la mediàtica sentència del Tribunal Suprem del 1974, l'obliguen a pintar a metres quadrats. L'única solució que troba l'artista és deixar d'exposar per cremar les seves pintures.

A partir d'aquest fet tràgic, que va omplir articles, reportatges i cròniques periodístiques a la premsa del cor i als mitjans de comunicació generalistes d'arreu de l'estat i l'estranger, l'historiador Francesc Marco-Palau ressegueix la figura artística que trobem en el pintor, escultor i ceramista, que era germà de la seva àvia.

Així, a les portes del centenari de Maties Palau Ferré, que es commemorarà l'any 2021, acaba de sortir d'impremta un *instant book* panoràmic que ens permet conèixer un dels artistes més singulars de l'art català del segle XX. A diferència d'altres llibres anteriors del mateix autor, en aquesta ocasió, Marco-Palau prescindeix de les nombroses notes a peu de pàgina i referències bibliogràfiques d'altres recerques, per tal d'oferir un relat més amè, fresc i divulgatiu. Això sí, a les pàgines introductòries del llibre, l'autor ja destaca que esta preparant amb la seva germana Rosa de les Neus el catàleg raonat de l'artista, que es publicarà coincidint amb el centenari i on sí que s'inclouran debats teòrics del món de l'art que en aquesta ocasió s'han volgut eludir per arribar a un públic més ampli.

A *El pintor que cremava els seus quadres* (Gregal, 2019) el lector hi trobarà una explicació cronològica de l'artista plàstic, des de les seves arrels familiars al Montblanc dels anys vint, fins a les seves darreres exposicions, ja a la dècada dels noranta. Al llarg dels diferents capítols del llibre, es presenten les diverses circumstàncies i esdeveniments que viu l'artista: la Barcelona dels anys quaranta, les primeres exposicions, els seus anys a París, a partir de 1957, el retorn a Catalunya, el procés contractual i judicial que avançàvem, la crema dels quadres i

les nombroses cessions d'obres que farà a ONG per tal d'enfortir campanyes solidàries i de cooperació.

El llibre també parla de les principals fonts d'inspiració de l'artista, de la seva mirada paisatgista, de les figures femenines d'ulls ametllats que pintava, dels quadres simbòlics i mitològics o de les natures estàtiques que va idear. A més de la pintura, i el paper que hi tenia el cromatisme, l'autor també destaca la importància que per a l'artista va tenir la ceràmica i l'escultura. Si el vessant ceramista el connectava sempre amb l'ofici més artesà vinculat a la terra, l'escultura venia connectada amb els seus anys a la capital francesa, on va treballar juntament amb l'escultor ZBO, provinent de l'Europa de l'est.

L'edició, a cura de l'editorial Gregal, inclou un pròleg del mediàtic periodista Màrius Serra, així com diverses reproduccions de quadres del postcubista català, i algunes fotografies de l'artista. Aquest ha estat un volum àmpliament ressenyat per la premsa barcelonina i ha estat l'únic llibre d'art recomanat per Amnistia Internacional Catalunya aquest 2019. En total, 160 pàgines intenses d'art, passió i sentiments que val la pena llegir.

Redacció

FERRER I PUIG, Jaume: **Josep Maria Poblet: periodisme i acció. Un intel·lectual catalanista en el Montblanc d'entreguerres (1914-1936)**, Barcelona, 2018, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, «Biblioteca Serra d'Or», 502, 316 p.

Entorn el 1986, quan tot just estudiava magisteri a l'Autònoma, en una època en què la normalització lingüística era només una llei publicada al DOGC, sense massa aplicació pràctica, als futurs mestres se'ns impartia una assignatura sota el títol «Coneixement de Catalunya», que bàsicament servia perquè tinguéssim unes mínimes nocions de literatura, de geografia i d'història del nostre país, que no havíem tingut l'oportunitat de

cursar als nostres currículums d'EGB ni de la secundària, marcats pel Ministerio franquista i de la Transició. Pel que fa a la història, vaig tenir el privilegi de tenir de professor l'enyorat Jaume Botey, que ens va deixar fa pocs anys, i que ens va oferir un dels millors consells possibles a un ensenyant: compreu-vos un cotxe i recorregueu el país. Qui escriu això, que pràcticament no havia sortit de Barcelona, i posseïa una gran ignorància sobre un interior de Catalunya on els barcelonins projectaven inversemblants mites o tòpics, va seguir el consell i descobrir que la millor manera de comprendre el món és entenent com funciona qualsevol poble, apreciand les diferències entre comarques i espolsant-se els prejudicis urbanites. No sé si això em va fer ser un millor mestre, el que sí estic segur és que em va permetre ser un millor alumne, amb l'extraordinària diversitat del país com a professor.

Ara bé, el professor Botey era conscient que sis mesos de nocions d'història de Catalunya no donaven per gaire. Tanmateix, com a treball ens va imposar que llegíssim i comentéssim un llibre que tingués a veure amb la història contemporània de Catalunya. Com que sóc millor alumne que professor, i també anava escurat, vaig córrer cap al Mercat de Sant Antoni a trobar algun llibre que em permetés seguir-ne les instruccions. I vaig trobar

una biografia sobre Josep Anselm Clavé --- descatalogada i a preu simbòlic— publicada a principi de la dècada de 1970. L'autor era algú del qual no n'havia sentit a parlar mai: Josep Maria Poblet Guarro.

En un lector poc avesat aleshores a llegir assaig en català —llengua que havia començat a fer servir de manera regular feia mitja dotzena d'anys, i amb les escasses i no sempre encertades lectures obligatòries del BUP i COU— em va semblar una mica estranya. Tenia un estil noucentista, amb un punt de romanticisme. Un ús del llenguatge força acurat, com si fessin una operació de salvament de la llengua a cada paràgraf. Aquest estil sovint l'he reconegut en moltes altres lectures posteriors, com ara Manuel Cruells, Pere Quart, Avel·lí Artís Gener... que tenien en comú pertànyer a una veritable «generació perduda», marcada per la guerra, l'exili i el bandejament col·lectiu, primer, i l'oblit transicional, després.

Per això, considero que la biografia intel·lectual que en Jaume Ferrer ha fet sobre Josep Maria Poblet, un periodista i escriptor sobre el qual ho desconeixia pràcticament tot, resulta tot un encert. Les biografies són un gènere, a cavall entre el periodisme, la història i la literatura. I una bona biografia és una mena de microhistòria que permet comprendre millor les coordenades d'un temps i un espai.

El llibre acabat de publicar de Jaume Ferrer i Puig, a banda de servir-nos per conèixer millor Josep Maria Poblet i Guarro, el seu poble, el seu grup social, la seva xarxa de relacions, les fórmules de creació i difusió de discurs, també conté un seguit de derivades interessants. Poblet és un intel·lectual local ubicat a la perifèria del cànon, de l'*star-system* del moment. I no ho és necessàriament per absència de virtuts o actituds polítiques, d'altra banda compartides per centenars de personatges poc o mal coneguts a la Catalunya d'entreguerres, sinó, com succeeix avui, per la seva ubicació en la

perifèria de l'*establishment* cultural català, amb residència a Barcelona, i certa tendència als mandarinatges i les capelletes tradicionals del nostre país.

Ser un intel·lectual de comarques, en una vila d'interior, no és gens fàcil. I tanmateix, són gent com Josep Maria Poblet, que escriu en diaris locals, fa cròniques culturals, fa d'agitador cultural, entra en política per tractar de millorar les institucions educatives de la seva comarca,... els que permeten una vertebració de la cultura, de l'alta cultura, arreu del país. És cert que Barcelona és una gran capital cultural, una de les més rellevants d'Europa. Tanmateix, la cultura catalana, en la seva universalitat i modernitat no podria haver-se teixit sense l'acció i l'esforç generós de personatges com Poblet.

La segona derivada és el paper del catalanisme com a eina de construcció nacional. És cert que molts dels passatges i detalls que el seu autor reproduïx recorda a un assaig rellevant de mitjan dècada de 1990: *La cultura del catalanisme*, de Joan Lluís Marfany, que fa una lectura àcida sobre el món del nacionalisme en la transició entre els segles XIX i XX. Tanmateix, els mateixos fets poden oferir diverses lectures. Si bé és cert que algunes actituds del catalanisme poden resultar de certa ingenuïtat, el mateix podria dir del coetani anarquisme, o republicanisme, o fins i tot lerrouxisme. Tanmateix, aquesta passió per l'educació, la cultura, el civisme o la reinvençió del folklore, no deixen de representar una clara voluntat de posar cert ordre a un món caòtic i una realitat hostil: la de la coexistència amb un estat espanyol decadent i corrupte; la d'un capitalisme desprietat que ha alterat profundament els antics equilibris, la de la incertesa política en una era que Karl Polanyi definia com a «la gran transformació». Si fa no fa, la cultura del catalanisme és una versió nacionalitzada dels regeneracionismes europeus coetanis, un intent per dibuixar una realitat més amable.

M'ha resultat també especialment interessant les intervencions de Poblet al voltant de l'educació. Bàsicament perquè coincideix, gairebé a la manera d'una fotocòpia, amb els principis de l'Escola Racionalista de Ferrer i Guàrdia. De fet, la seva admiració pel pedagog d'Alella, li va causar no pocs problemes i incomprendiments, tal com queda recollit a la biografia. La idea de Ferrer, així com de l'educació republicana i llibertària, consistia en un principi fàcil d'entendre: alta cultura amb l'aprenentatge d'un ofici útil per a la societat: igualtat d'oportunitats; una escola per a tothom, amb coeducació de gènere i de classes socials. Els anarquistes tenien clar que per arribar a la Revolució caldria passar per la cultura. Els republicans tenien clar que la ciutadania democràtica es construïa des de l'alta cultura. La mediocritat de la política d'aquestes darreres quatre dècades, molt probablement té massa a veure amb l'abandó de la cultura com a eix constructor.

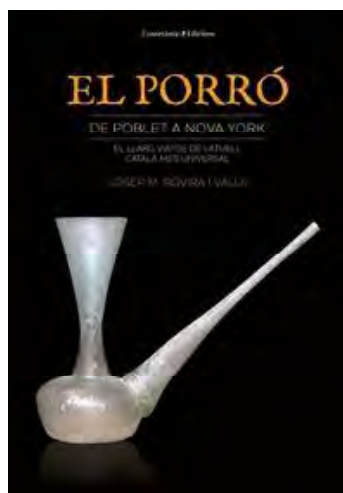
Una altra virtut innegable d'aquesta biografia política, i que aconsegueix fer de Josep Maria Poblet un personatge interessant és la seva condició fronterera. Poblet, com tants altres fills del seu temps, era un personatge fronterer. Des d'una classe menestral il·lustrada, es mou entre el republicanisme, el noucentisme i el catolicisme cultural. En realitat, i les referències i extractes dels seus articles així ens ho recorden, Poblet no havia fet evolucions personals massa radicals, sinó que era el país, en funció de les seves circumstàncies històriques les que empenyen a sectors socials envers nous espais. La conversió al republicanisme, després de la fallida de la Lliga, massa associada a la monarquia, resulta un exemple clar. I els textos de Poblet, així com la seva correspondència o decisions personals també ens serveixen per interpretar amb major detall què passa pel cap pels seus coetanis quan la repressió de la dictadura, o les inconsistències del catalanisme conservador forcen respostes improvisades a homes i dones

normals i corrents, o compromeses en grau variable amb el món públic i polític.

Per a qui ha exercit de mestre o professor en viles d'una dimensió similar a la del Montblanc d'entreguerres, resulta fascinant el retaule de la vida cultural, econòmica i política que descriu l'autor de la biografia, amb la seva lògica peculiar, que sovint costa d'entendre a un foraster. En aquest sentit, el llibre té aquest component d'història local, que, desenganyem-nos, és en realitat història global. Sovint els historiadors que dominen el cànon cultural han tendit a menystenir la història local com a una mena d'activitat de segona divisió. I tanmateix, a mesura que un historiador acumula anys i lectures, va descobrint a poc a poc que les grans històries i els grans historiadors cometem errades estructurals greus, perquè precisament menyspreen allò que s'esdevé en petits microcosmos molt definitori de cada societat. En realitat, no existeix la història local, perquè tota història és universal, tot i que ubicada en unes coordenades concretes.

Xavier Diez

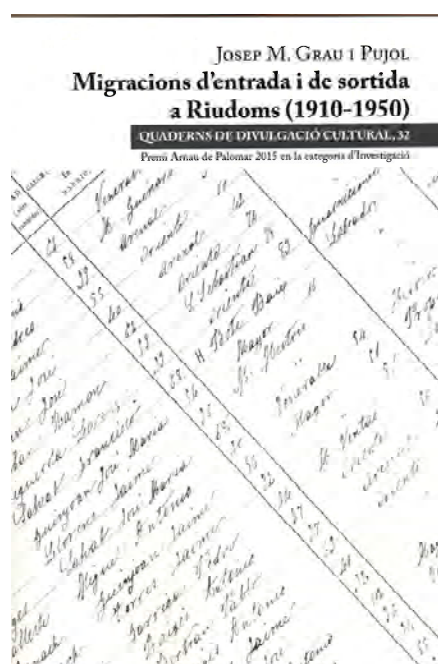
Josep M. Rovira Valls, *El Porró de Poblet a Nova York. El llarg viatge de l'atuell català més universal*, Cossetània edicions, Valls, 2019, 176 p.

Llibre pertanyent a la Col·lecció El Tinter (núm. 152), va rebre l'accésit de la II Beca Maria Font de Carulla l'any 2016. Es documenta la història al llarg dels segles del porró fins els nostres dies, les principals col·leccions del vidre que contenen porrons, majoritàriament catalans, tipologies, materials, utilitats que tingué, la relació amb les arts: pintura, la literatura, la música, la dansa i els balls etc, forns de vidre catalans que realitzaven porrons, el més antic documentat a Catalunya, l'any 1189, es trobava al terme municipal de Vimbodí. Un dels apartats està dedicat a aquest porró-setrill que es conserva al museu del Monestir de Poblet, és una peça de vidre, el conegut més antic del món, es creu que procedia de la farmàcia de la comunitat, possiblement realitzat en un dels forns documentats que hi havia a la Conca de Barberà, que fou trobat per Eduard Toda entre 1931-1934 durant el procés de recuperació del recinte monacal.

Ramon Ribera Gassol.

Josep M. Grau i Pujol, *Migracions d'entrada i sortida a Riudoms (1910-1950)*, Riudoms, 2018, 260 p.

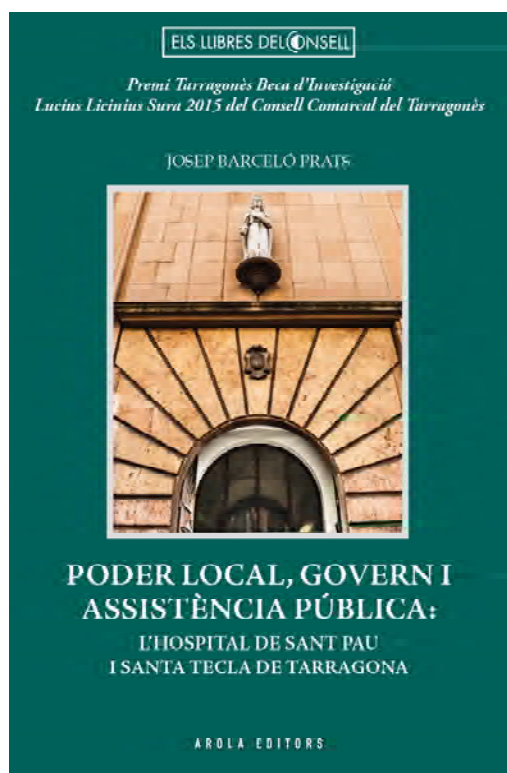

Volum inclòs en la col·lecció Quaderns de Divulgació Cultural 32, del CERAP, que obtingué el Premi Arnau de Palomar 2015, en la categoria d'investigació, publicat tres anys després. L'estudi es divideix en dos capítols principals, el primer tracta la immigració a Riudoms en la primera meitat del segle XX i el segon l'emigració riudomenca a la ciutat de Reus en el mateix període cronològic. Riudoms el 1910 tenia 3.520 habitants i segons el padró municipal s'hi compten 345 immigrants, la majoria catalans (97%), especialment del mateix Camp de Tarragona (56%), prop de la meitat del contingent nouvingut (45,5%), arribà entre 1896-1910, a causa de la crisi agrària provocada per la plaga de la fil·loxera, una de les seves característiques és la seva juvenesa, així un 48% tenen menys de vint anys i el treball dominant és en l'agricultura. El següent padró analitzat és de 1945, quan s'hi registren a 843 forans, un 73,5% del Principat i un 26,5% de fora, en el primer grup es tracta d'una migració de curta distància, darrera del Camp de Tarragona apareixen les Terres de l'Ebre, el Priorat, Les Muntanyes de Prades, la Conca de Barberà i les Garrigues. D'Espanya sobresurt Andalusia (43,9%) i Aragó (21,5%), en bona part jornalers. En sentit contrari, el 1910 sabem que a Reus hi resideixen 258 riudomens, xifra que equivaldria a una desena part del total de la població d'origen, un 40% emigren entre 1896-1910, sobretot són joves (un 34% tenen menys de 15 anys), un 38% s'integren en el sector primari i un 29% en el secundari, la resta en el terciari. Gràcies a les anotacions del padró de Riudoms de 1900 tenim notícia que unes de les principals destinacions dels emigrants era Barcelona i una petita part a Amèrica. Avançant en el temps, concretament el 1936, a Reus s'hi computen a 288 riudomens, suma que equivaldria a un 8% de la vila de procedència, una quarta part marxen durant la crisi de la fil·loxera i un 29% en els anys vint, passada la I Guerra Mundial, sobre la seva dedicació, de nou la majoria

són pagesos (58%), que aconseguiran feina en els masos del terme, seguia el sector serveis (22%) i per acabar el secundari (20%). El darrer document analitzat és el padró reusenc de 1950, on hi figuren 441 riudomencs censats, la postguerra farà marxar a un 17,7% del contingent, la mateixa guerra a un 11,8%, però pitjor serà la crisi de la dècada dels anys vint amb un 39,2%, sense oblidar l'esmentada devallada causada per la fil·loxera (14,7%). En els apèndixs s'hi relacionen els noms de tots els migrants, amb les edats i anys de vinguda, els oficis, les parelles i els fills, fet que possibilita posteriors recerques en diferents àrees, sigui en antropologia o en història familiar.

Redacció

Barceló Prats, Josep, Poder local, govern i assistència pública: l'hospital de Sant Pau i Santa Tecla de Tarragona. Tarragona: Arola Editors; 2017, 273 p. ISBN: 978-8494701580.

Fins al final de la dècada dels vuitanta, al territori peninsular, la història dels hospitals era una temàtica acadèmica secundària, fins i tot, accessòria. Malgrat existien moltes monografies sobre institucions assistencials, realitzades mitjançant un treball arxivístic rigorós, el cert és que el seu enfocament, en la majoria dels casos, es limitava a descriure'n la seva identitat local des d'un positivisme historiogràfic. Tanmateix, en pocs anys, la nostra historiografia sobre aquest tema s'ha homologat amb la producció internacional i ja no són excepcionals els treballs que a més de descriure la història d'aquests centres, la interpreten inserint-la, d'aquesta manera, en processos generals de més gran calat. Aquest llibre és un bon exemple d'aquesta regeneració historiogràfica.

A partir del cas de l'hospital de Sant Pau i Santa Tecla de Tarragona, Josep Barceló es proposa analitzar i interpretar els diversos significats – culturals, socials, econòmics, jurídics i polítics– que l'assistència hospitalària ha anat assumint en diferents períodes i contextos històrics, des de l'Edat Mitjana fins, gairebé, els nostres dies. Es tracta d'una obra amb perspectiva de *longue durée* que l'autor justifica degudament, en el prefaci del llibre. En aquest sentit, el fet de no fragmentar una de les coordenades històriques, en aquest cas la cronològica, dóna com a resultat la possibilitat d'entendre determinades dialèctiques que sobrepassen certs límits temporals i que, sens dubte, ajuden a la comprensió global de l'objecte d'estudi. A més del prefaci esmentat, l'apartat introductori del llibre es complementa amb un pròleg a càrrec de Josep M. Comelles, un dels directors de la tesi doctoral de l'autor del volum, el qual ens recorda que l'obra ressenyada consta de tres eixos: la historiografia de la medicina en el marc de la història de la ciència, la història general i l'antropologia històrica.

El pròleg i el prefaci deixen pas als sis capítols que estructuraran els més de vuit segles d'història

de l'assistència hospitalària a Tarragona que recull l'obra. En tots ells, la descripció dels esdeveniments purament locals resta articulada amb una acurada contextualització que ajuda al lector a comprendre una realitat complexa i certament polièdrica. Així, doncs, el primer capítol, titulat «Naixença i institucionalització de l'assistència a Tarragona» (p. 29-57), aprofundeix en l'origen dels primers hospitals tarragonins que va tindre lloc a partir de la segona meitat del segle XII. L'autor posa èmfasi en interpretar els diferents motius que van provocar la fundació d'aquests establiments i en la poca, per no dir nul·la, coordinació existent entre ells. És ja en el segon capítol, titulat «El procés de fusió hospitalària a Tarragona» (p. 59-99), quan s'analitzen les diverses causes que van provocar el col·lapse del model hospitalari, durant el segle XV, i la necessitat d'implementar una estratègia que donara resposta a les necessitats de la societat baixmedieval. A partir del procés de reducció hospitalària que va desembocar en la fundació, el 1464, de l'Hospital de Santa Tecla, l'autor examina les vessants econòmica, política i jurídica, a més de l'assistencial, de l'hospital, totes elles identificades com cabdals per l'autor per al bon funcionament de la ciutat. Deixant enrere l'Edat Mitja, els dos següents capítols s'ocupen de l'Edat Moderna. El tercer capítol, titulat «L'Hospital de Santa Tecla a la Catalunya moderna» (p. 101-138), analitza diferents processos que succeïren durant els segles XVI i XVII. En aquest sentit, el capítol aborda els diversos moviments polítics i religiosos que configuraren una manera particular d'entendre i oferir l'assistència hospitalària, centrant-se sobretot a Catalunya. També s'ocupa d'analitzar, amb molt més detall, el sistema financer de l'hospital sorgit de la fusió hospitalària. Descriu els motius pels quals, el 1588, es va acabar construint un nou edifici per ubicar l'hospital de Santa Tecla i, finalment, repassa els condicionants que implicaren una certa especialització i control dels professionals de la

medicina i col·lectius afins. D'altra banda, el quart capítol, que porta per títol «L'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla durant la Catalunya il·lustrada» (p. 139-159), està dedicat al segle XVIII i, en essència, centra la seua atenció en la problemàtica sorgida com a conseqüència de les polítiques practicades pel centralisme borbònic i els intents de convertir l'hospital en reial, desposseint a la ciutat de la seua administració. Aquest capítol, però, també inclou un episodi específic de la història assistencial tarragonina que va desembocar en l'ampliació de l'edifici de l'hospital a fi de recollir i assistir les «dones de mal viure».

Els dos darrers capítols del llibre contenen els fets ocorreguts durant l'època contemporània, fins arribar a la finalització de la Guerra Civil (1936-1939). El cinquè capítol, titulat «L'articulació de l'Hospital Civil de Tarragona amb la construcció de l'Estat liberal» (p. 161-196), comença amb la crisi assistencial que la Guerra del Francès (1808-1814) provocà a la ciutat tarragonina. Un cop acabada la contesa, la precarietat econòmica va motivar l'adopció d'un model d'organització «domèstic» amb la incorporació de les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül. De la mateixa manera, aquest capítol desenvolupa la cerca de noves alternatives de finançament fruit del declivi del sistema censalista, que fins llavors havia suposat la font principal d'ingressos de l'hospital, i, també, de la pèrdua de patrimoni que va implicar l'aplicació dels processos desamortitzadors. El sisè capítol, titulat «La medicalització de l'Hospital tarragoní durant els inicis del segle XX» (p. 197-237), analitza el primer terç del segle XX com un període crucial en la tecnificació i especialització de l'hospital. Tanmateix, aquesta modernització de les prestacions hospitalàries, que per exemple s'observa amb la incorporació de serveis com el de laboratori o raigs X, es va veure truncada per l'esclat i les seqüeles de la Guerra Civil.

Els sis capítols esmentats queden complementats amb un epíleg titulat «Aproximació a les bases de l'actual model hospitalari» (p. 239-250) que, de

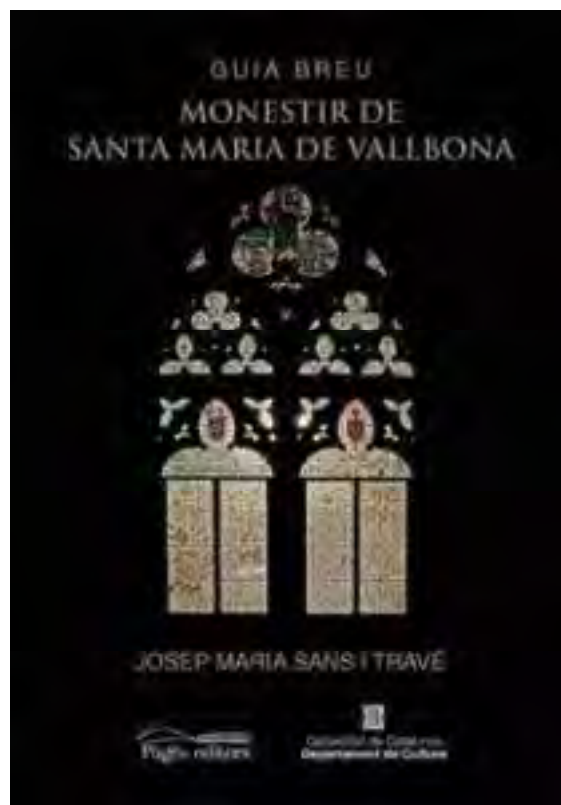
forma concisa, planteja les claus per entendre les transformacions del sistema sanitari català des de l'adveniment del règim franquista fins a l'actualitat. A les conclusions (p. 251-254) l'autor posa de manifest una de les idees principals del seu llibre i que travessa tots els capítols: el dispositiu assistencial, des de l'edat mitjana fins avui dia, és un actiu imprescindible per al bon regiment de la cosa pública i com, per la necessitat de preservar-lo, aquest s'ha anat adaptant a les diferents casuístiques i contextos històrics. En definitiva, ens trobem davant d'un llibre ben escrit, resultat d'una prolixa labor de documentació i de la utilització d'un important aparell crític, tal com demostra l'extensa bibliografia (p. 255-273) que es pot consultar al final de l'obra. Un llibre que aconsegueix amb escreix els objectius proposats a partir de la perspectiva de *longue durée* i que s'erigeix, sens dubte, en una obra audaç i necessària per a comprendre tant el significat dels hospitals al llarg de la història, com el mosaic historiogràfic sorgit al voltant d'aquestes institucions sanitàries en els últims anys.

Eduardo Bueno Vergara
Universitat Miguel Hernández d'Elx

Josep Maria Sans i Travé, *Sant Ramon, fundador del monestir de Santa Maria de Vallbona (-1120 / 1130? -1176)*, Col·lecció els Ordes militars i religiosos, Pagès editors, Lleida, 2018, 180 p. Presentació de fra Octavi Vilà, abat de Poblet.*

1.- Les aportacions biogràfiques

D'entrada vull ressaltar l'interès personal que des de fa anys tinc per les biografies de personatges de l'època medieval. En els meus treballs de recerca he palesat aquest interès historiogràfic, atès que

sempre que m'ha estat possible, quan he parlat d'algun personatge he intentat donar el màxim d'informació possible que ajudés a emmarcar-lo en el seu temps i espai. Això, d'altra banda, no ha privat que hagi dedicat estudis concrets a analitzar les biografies específiques d'alguns personatges que per la seva empremta deixada –palesada d'altra banda, per la gran quantitat de documents que han restat del seu rastre vital- calia dedicar-els-hi una aprofundida anàlisi. Em refereixo en aquest sentit al pròcer de la Conca de Barberà, Pere de Querat, primer feudatari de l'Espluga de Francolí, qui després d'una vida de participació militar al costat del comte de Barcelona Ramon Berenguer IV en la lluita contra els sarraïns, i d'haver fet un viatge a Terra Santa, es retirà al monestir de Poblet, on professà la regla de sant Benet.¹ Em refereixo a Huguet de Cervelló, feudatari de l'Espluga de Francolí en el segle XIII, que en representació de la seva senyora Marquesa de Saguàrdia, per la qual tenia el feu de l'Espluga de Francolí, no dubtarà en

enfrontar-se amb els templers a l'hora de defensar les seves reivindicacions.² Em refereixo també al seu nebot, el noble Gombau d'Oluja, senyor de Vallfogona i de Solivella, un dels personatges més encimellats de la comarca de la segona meitat del segle XII.³ Em refereixo al solsoní fra Arnau de Torroja, novè mestre major de l'orde del Temple, molt vinculat a la nostra comarca ja que no endebades un nebot seu, Ramon de Torroja, castellà de Solsona i cosenyor de la vila, casà amb Gaia, filla dels senyors de l'Espluga de Francolí Sobirana.⁴ La seva biografia em serví per la meu ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona l'any 2006. Em refereixo també a un altre membre dels ordes religioso-militars, fra Guillem de Guimerà, el fill cabaler dels senyors de Ciutadilla, el qual, havent ingressat a l'orde de Sant Joan de Jerusalem, feu una carrera religiosa i política fulgurants, havent assolit la dignitat de prior de Catalunya referent al primer aspecte, i diputat eclesiàstic de la Diputació del General de Catalunya (1376-1377), a més d'altres càrrecs de confiança del monarca Pere III el Cerimoniós, quant al segon. La seva biografia em serví de discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Doctors l'any 2008.⁵ Fa anys també, en un treball de recerca sobre una de les primeres famílies que s'establiren a Sarraï després de la carta de poblament concedida per Alfons I, vaig centrar-me a analitzar els Roig i d'altres famílies que els acompanyaren en aquell primer moments de colonització del nou terme.⁶ Així mateix, als diversos treballs de recerca que he publicat, sovint i sempre que m'ha estat possible, he intentat donar el màxim de notícies sobre els personatges que sortien en l'estudi, ni que fos tangencialment. Al treball sobre l'Espluga de Francolí del segle XIII, en el que vaig esbrinar les relacions tibants entre el cenobi cistercenc i els seus veïns espluguins -que per indicació del pare abat Maur Esteve, em vaig veure obligat a canviar el nom i denominar-lo "Dos intents de compra de l'Espluga de Francolí per part de

Poblet"- vaig donar bastantes notícies dels dos germans cosenyors del lloc, Ponç i Ramon de Cervera, així com també dels seus respectius hereus, fins a arribar al moment que l'Espluga Sobirana passà a l'orde del Temple, i la Jussana al de l'Hospital.⁷ De tots els personatges que intervingueren en aquestes operacions en vaig elaborar resums biogràfics que representen una primera base per a la confecció de les seves corresponents biografies. Als esmentats treballs hi hauria d'afegir la biografia que vaig elaborar el 1969 per presentar a les Festes Pompeu Fabra que se celebraren l'any següent a Montblanc sobre el personatge fill d'aquesta vila, Jaume Conesa, treball que encara no ha vist la llum, tot i que he publicat petits resums en diverses enciclopèdies i diccionaris. La meua participació en jornades i congressos ha suposat l'aportació de biografies de personatges, especialment de cenyits a la segona meitat del segle XII. A la XXXIX Jornada de Treball dedicada a Anglesola i als Anglesola, celebrada a la vila d'Anglesola el 13 de desembre de 2009, vaig presentar una ponència sobre Berenguer Arnau II d'Anglesola, titulada: *A propòsit del testament inèdit de Berenguer Arnau d'Anglesola (7 de juliol de 1176) arran del seu viatge a Terra Santa*, que tampoc no ha vist encara la llum, mentre que a la XLI Jornada de Treball del Grup de Recerques de les Terres de Ponent, celebrada a Anglesola, el 12 de desembre de 2010, dedicada als Ordes Menors i concretament els Trinitaris d'Anglesola, Avinganya i Lleida, vaig presentar una altra ponència amb el títol *El noble urgellenc Pere de Bellvis, introductor dels Trinitaris a la Península Ibèrica*, que tampoc no ha vist la llum.

2.- La biografia de l'eremita sant Ramon.-

Dins d'aquesta línia de recerca cal situar el treball sobre sant Ramon de Vallbona. D'aquest personatge, que visqué de ple entre el principi del segon quart i el final del tercer del segle XII, n'han restat algunes

informacions coetànies a la seva època que ens han permès l'elaboració dels trets principals de la seva biografia. El seu nom com a Ramon eremita o bé ja com a Ramon de Vallbona apareix en nou documents, que cronològicament abasten entre 1157 -any en què Ramon Berenguer IV concedí el lloc de Cérvoles als desplaçats de l'eremitori de Poblet quan va donar aquest territori a l'abat de Fontfreda perquè hi bastís un monestir cistercenc, en compensació per haver estat desallotjats-, fins al seu testament, atorgat el dia vuit d'abril de 1176, el jorn abans del seu traspàs. A més, disposem també de dos documents adreçats als "germans" i "germanes" que vivien a Vallbona, sense que s'esmenti explícitament el nom de Ramon, però que cal situar durant l'època en què l'eremita dirigia el grup d'anacoretes que s'havia format sota la seva direcció. Tot i el valor històric relatiu que es dóna als textos hagiogràfics, disposem també de diverses notícies sobre la seva vida enregistrades en la *Vita Raimundi confessoris*, elaborada a final del segle XIII o a començament del següent, probablement, per la seva analogia amb l'eremita Poblet, per un monjo d'aquest cenobi.

3.- Aspectes més destacats de la biografia.

L'anàlisi, doncs, d'aquests documents i del text hagiogràfic ens ha permès conèixer els principals trets de la vida del personatge, entre els quals destaco:

A.- Membre integrant de la comunitat eremítica més a ponent del castell de l'Espluga, al costat del terme de Vimbodí, dirigida pel cap del grup, l'eremita Poblet. S'hi establiria abans que Ramon Berenguer IV concedís el 1150 l'hort de Poblet a l'abat de Fontfreda per tal que hi bastís un monestir cistercenc. Potser la presència dels eremites va motivar que el comte no designés el terme monàstic fins a l'any següent, després que hagués solucionat amb els futurs desplaçats l'acceptació de la disposició comtal, amb la promesa, però, de cercar

un altre lloc on poguessin dur a terme la vida que havien elegit. La compensació, però, no s'esdevindria fins el 1157, al cap de set anys, quan l'anacoreta cap del grup Poblet ja havia traspassat i només quedaven els eremites Ramon i Guillem, per bé que el document va dirigit també "als altres frares que serveixen a Déu".

2.- Tot i això, és probable que quan Ramon hagué de desallotjar l'indret que el comte concedí a l'abat cistercenc, es traslladés a l'altra banda de la serra del Tallat, la septentrional, i s'instal·lés a la petita vall, regada per la riera de Maldanell, que amb la constitució d'una comunitat eremítica prendria el nom de Vallbona. Això no el privà, però, d'acceptar del comte barceloní la compensació de Cérvoles pel desallotjament de l'indret que havien ocupat a la vall de Poblet.

B.- Aspectes familiars.- Malgrat que desconeixem el lloc d'origen concret de Ramon i que cal rebutjar la teoria tradicional que era d'Anglesola - probablement introduït un afegitó que així ho registra en la *Vita Raimundi confessoris* per alguna de les abadesses d'aquest estirp del segle XIV per donar més rellevància al fundador del cenobi,- suposem que aquest eremita seria fill d'aquesta banda de la Catalunya Nova. La bona relació que tingué amb la senyora de Verdú, Berenguera de Cervera, i el fet que aquesta noble dama aparegui en algun document mentre Ramon era encara viu i que, després del seu traspàs, gestionés l'acompliment del seu testament i aconseguís que l'abadessa Òria es traslladés de Colobrers a presidir la comunitat de Vallbona, ens suggereixen la possibilitat que Ramon fos oriünd de Verdú o d'alguna població relacionada feudalment amb Berenguera o la seva família. Les notícies que aporta la *Vita* parlen d'un jove que s'havia apartat del recte camí i que, cridat per Déu, decidí emprendre una vida santa, retirant-se al desert.

De Ramon s'ha perdut el seu determinatiu original, ja que en els primers documents només apareix amb el nom de "Ramon, eremita", mentre que a partir de 1164 -per primera vegada en un document motivat pel comte-rei Alfons I- ja és anomenat "Ramon de Vallbona", títol que rebrà en els posteriors, per bé que en un que encapçala ell mateix, quan es fa donat de Poblet el 1171, s'anomena simplement, "Ramon, eremita de Vallbona".

Quant a la seva família coneixem un germà i un nebot, fill d'aquest germà. Es tracta de Pocollull i de Ramon de Potelles, respectivament. Pocollull acompanyà en diverses ocasions, en tot cas en les més solemnes, el seu germà eremita. Estigué present quan Ramon alienà el lloc de Cérvoles el 1171 al monestir de Poblet i sobretot quan el vuit d'abril de 1176 atorgà el seu testament, en el qual Ramon es preocupava pel futur de Pocollull ja que establia que es pogués quedar a Vallbona, -sigui ingressant en la comunitat eremítica, sigui mantenint-se laic-, on havia de rebre menjar i vestit.

El nebot Ramon Potelles o de Potelles només apareix en un document del tretze de setembre de 1179. En aquesta data definia en favor de Poblet els possibles drets que per raó del seu oncle Ramon de Vallbona pogués tenir a Cérvoles, rebent del monestir una quantitat en compensació.

C.- Promotor de l'eremitisme en aquesta banda més occidental de la Catalunya Nova.- Segons la *Vita*, ben aviat diversos eremites dels dos sexes, entre les quals una tal Valença, se li adjuntaren per seguir la mateixa vida religiosa eremítica, tot i que Ramon volia dur una vida solitària i s'hi va negar inicialment. Al sector de Vallbona, on hi consta ja una església eremítica el 1154, hi dirigí dues comunitats, una d'homes i una altra de dones. A Cérvoles hi tenia també un deixeble, Bernat, i, promogut pel rei Alfons I, rebé el setembre de 1164 un lloc a Poboleda perquè hi organitzés també un grup eremític, que disposava d'una comunitat ja el 1173, quan hi ingressà un nou membre, Gombau de Talarn, oriünd de Verdú.

D.- Les disposicions sobre les comunitats eremítiques després del seu traspàs.- Al final de la seva vida Ramon es preocupà del futur dels diversos grups eremítics que fundà i dirigia com promotor i cap. Quant als homes, els donà llibertat per continuar la seva vida eremítica en els llocs on s'havien establert o poder ingressar sense cap aportació econòmica al monestir cistercenc de la Conca, tal com deuria haver pactat amb l'abat quan lliurà Cérvoles el 1171 a Poblet. El problema més difícil el representaven les eremites per a les quals, probablement amb el consell i concurs de l'abat de Poblet, trobà també una solució: la integració de les eremites que hi estiguessin d'acord a l'orde del Cister. En aquest sentit l'abat ho sol·licità a la reunió que anualment feien els abats cistercencs a l'abadia mare de Cîteaux, que ho aprovà. Per formar les noves religioses en els valors i costums cistercencs s'aconseguí que un petit grup de religioses del monestir navarrès de Tulebras es desplaçés a Vallbona per ensinistrar les eremites en els costums cenobítics. Sota la direcció d'Òria, la colla que volgué abraçar l'orde cistercenc s'instal·là a Colobrers, en un lloc alt i desconegut actualment de la serra del Tallat, on les noves religioses professaren, segons la tradició del cenobi, el 1173, mentre que el grup que volgué continuar la vida eremítica va romandre a Vallbona. El vuit d'abril de 1176, acompanyat dels seus col·laboradors més íntims, Ramon atorgà el seu testament, en el qual principalment s'ocupava del futur de les dues comunitats i del seu germà Pocollull. A l'abadessa de Colobrers li donà la possibilitat de presidir com a tal la comunitat de Vallbona, a la qual prelada en aquest cas els seus membres haurien de prestar obediència; si l'abadessa, però, volia romandre a Colobrers, les eremites de Vallbona podrien elegir una priora i l'abadessa els hi hauria de respectar les seves propietats i béns. Gràcies probablement a les gestions de Berenguera de Cervera, Òria passà a dirigir com a abadessa la comunitat de Vallbona, tot seguint-

la les religioses cistercenques de Colobrers. Malgrat que inicialment hi hagueren alguns problemes d'adaptació, al cap d'un any ja estaven solucionats i inicià amb força la comunitat cistercenca de Vallbona sota la direcció de la primera abadessa Òria.

E.- La recuperació de la memòria del fundador el 1665.- El record del *dies natalis* de sant Ramon restà limitat a la lectura anual del text de la *Vita* el dia nou d'abril per la comunitat. La tradició del cenobi, seguida per la major part dels historiadors que s'han ocupat del passat de Vallbona, explica que el mateix dia el cadàver fou inhumat en el fossar de l'església eremítica, -la que després de construïda la del monestir es denominaria "Santa Maria la Vella" i que després de la fundació del poble esdevindrà la parroquial-. L'onze de juliol del mateix any, a causa de la devoció que els habitants dels pobles veïns havien palesat vers els sant eremita, els seus deixebles desenterraren el cos i el tornaren a inhumar sota l'altar major del temple, on fou venerat fins que amb motiu de la visita al cenobi de l' historiador cistercenc Miguel Ramon Zapater, a final de 1664, després de consultar els documents que obraven a l'arxiu es va cerciorar que les restes de l'eremita es trobaven al temple parroquial, d'on dugué a terme les gestions per traslladar-les a l'església conventual. Obtingudes les preceptives autoritzacions de l'abadessa i de l'ordinari diocesà, el 24 de gener de 1665 cavaren en el lloc de l'església Vella -que s'havia convertit en la parroquial de la població- on suposaven hi havia les despulles del sant, que varen trobar i solemnement en processó traslladaren al monestir, on, després de ser venerades per la comunitat, foren col·locades el dia següent en una urna de fusta dipositada sota l'altar de la Mare de Déu, fins que el 1717, amb motiu de la instal·lació de l'orgue, foren traslladades a l'altar de les relíquies, a tocar la reixa del cor. Aquí hi romangueren fins el juliol de 1936, en què les flames iconoclastes les cremaren juntament amb altres elements litúrgics i artístics del cenobi.

Conclusió.- Tot i les poques fonts de què es disposa sobre la vida i obra de sant Ramon de Vallbona, l'anàlisi aprofundida dels documents que en parlen ens ha permès donar una visió bastant perfilada d'aquest personatge fundador del monestir de Vallbona. Ramon no fou un eremita desconegut, atès que es relacionà amb el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV i el seu fill Alfons I, dels quals, del primer rebé el lloc de Cérvoles el 1157, i a instàncies del segon, el de Poboleda el 1164.

Amb aquesta aportació biogràfica pretenem col·laborar en aconseguir un millor coneixement de la societat d'aquestes comarques de la Catalunya Nova a la segona meitat del segle XII que, entre d'altres aspectes, excel·liren també per la profunda religiositat d'alguns dels seus membres, com és el cas, entre d'altres, de Sant Ramon de Vallbona, fundador, guia i pare espiritual de diversos grups eremítics d'aquesta banda.

* Voldria agrair l'excel·lent valoració pública del llibre que el dia 16 de juny de 2018 en féu el pare abat de Poblet, fra Octavi Vilà, al Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca, sota la presidència de Josep Gomis i Martí. El seu discurs es pot llegir al seu blog fraoctavi.blogspot.com, corresponent al referit dia.

Josep Maria Sans i Travé

Notes

- 1.- Josep M. SANS I TRAVÉ, *Pere de Queralt, primer feudatari de l'Espluga de Francolí (1150-1166)*, "Universitas Tarraconensis" (Tarragona) 2 (1977-1978); p. 25-52.
- 2.- Josep M. Sans i Travé, *Huguet de Cervelló, feudatari de l'Espluga de Francolí (s. XIII), Miscel·lània d'Homenatge a Miquel Coll i Alentorn en el seu vuitantè aniversari*, Fundació Jaume I, Barcelona, 1984, p. 193-220.
- 3.- N'he exposat diversos aspectes biogràfics a Josep M. SANS I TRAVÉ, *La comanda del Temple de Vallfogona de Riucorb. Primera part: la creació i formació del patrimoni (segles XII i XIII)*, "Quaderns d'Història Tarraconense" (Tarragona), 2(1980), p. 7-54; Josep M. SANS I TRAVÉ, *El Rourell, una preceptoria del Temple al Camp de Tarragona (1162?-1248)*, "Butlletí Arqueològic" (Tarragona), 133-140 (1977), p. 133-201. Un esbós biogràfic l'he publicat a diversos números de la revista *Girasol*, de Solivella (Vegeu Josep M. SANS I TRAVÉ, *Gombau d'Oluja (?-1201). Esbós d'una biografia*, "Girasol Solivellenc", (Solivella) Any XIII,

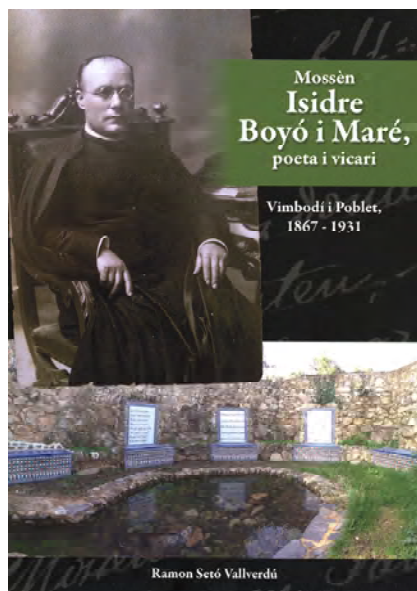
- núm. 45, primavera-estiu de 1992, p. 17-19; núm. 46, estiu-tardor de 1992, p. 25-26; núm. 47, tardor-hivern de 1992, p. 25-26; núm. 48, (hivern-primavera de 1993), p. 22-24; i núm. 49, primavera-estiu de 1993, p.27).
- 4.- Josep M. SANS I TRAVÉ, *Arnau de Torroja, un català mestre major de l'orde del Temple (118/1120-1184). Discurs llegit el dia 19 de desembre de 2006 en l'acte de recepció pública, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 2006, 154 p.*
- 5.- Josep M. SANS I TRAVÉ, *Guillem de Guimerà, frare de l'Hospital, President de la Generalitat i gran prior de Catalunya (Ciutadilla, segona dècada del segle XIV –Barcebrà, 19 de juliol de 1396). Discurs d'ingrés a l'acte de la seva recepció, 12 de febrer de 2008, a la Reial Acadèmia de Doctors, Barcelona, 2008, 134 p.*
- 6- Josep M. SANS I TRAVÉ, *Una família sarraïca i les seves activitats pels voltants del 1200: els Roig, "Miscel·lània Sarraïca", VIII Centenari de l'atorgament de la carta de població (1180-1980),1 (1981), p.51-70.*
- 7 -Josep M. SANS I TRAVÉ, *Dos intents de compra de l'Espluga per part de Poblet, "Arrels. Miscel·lània d'aportacions històriques i documentals de l'Espluga de Francolí. Commemoració del novè centenari de la fundació de la vila 1079-1979, Publicacions del Centre d'Estudis locals del Casal de l'Espluga de Francolí, 1, 1980, p. 59-100.*

Mossèn Isidre Boyó i Maré, poeta i vicari (Vimbodí i Poblet 1867-1931)

de Ramon Setó Vallverdú

Vimbodí i Poblet, 2018. 125p.

edita: Ajuntament de Vimbodí i Poblet

Coincidint amb el cent-cinquantè aniversari del naixement del capellà i poeta Isidre Boyó i Maré, es presentà, a la seva vila nadiua de Vimbodí, el llibre que porta per títol "Mossèn Isidre Boyó i Maré, poeta i vicari".

L'autor, Ramon Setó Vallverdú, presenta la biografia del capellà vimbodíenc i un recull exhaustiu i variat de la seva obra poètica.

Pel que fa al primer capítol, descriu les vivències més destacades d'aquest capellà de poble, que exercí la totalitat del seu ministeri pastoral en la població que el veié néixer, destacant l'anhel abnegat per assolir cantar la primera missa, els esforços personals i familiars vers aquest objectiu, les davallades d'una fràgil salut, que li jugà males passades fins al final de la seva vida, i tot, profusament il·lustrat amb fotografies i reproducció de documents al·lusius al misticisme i a l'obra poètica del vicari Isidre Boyó.

En el segon capítol de l'obra, l'autor introdueix i esbossa les diverses temàtiques que el poeta tractà, amb una producció extensa i variada, sobretot de caràcter religiós i escrits en català i en castellà. Aquesta visió global dona pas a un recull exhaustiu del ventall poètic que es publica. El professor Ramon Setó Vallverdú, que no s'ha limitat a la recerca escampada de les obres, n'ha fet una anàlisi literària molt encertada i una classificació que facilita la lectura i l'aprofundiment de l'obra poètica de Mn. Isidre.

Aquesta classificació s'estructura en base a sis apartats: poemes religiosos, dedicatòries a familiars i amats, poemes institucionals, poemes relacionats amb l'agricultura, temàtica diversa, i poemes burlescos.

L'edició del llibre ha anat a càrrec de l'ajuntament de Vimbodí, amb l'ajut de la Diputació de Tarragona i d'una manera molt destacable amb la col·laboració i tenaç persistència per possibilitar l'edició d'Alfons Alsamora i Jiballí.

Redacció